

II 144079 (8)

CR

746

DAN SIMONESCU

IOAN VODĂ CARAGEA
ȘI TRADUCERILE LUI DIN GOLDONI

Extras din *STUDII ITALIENE II*

BUCUREȘTI, 1935

1.7.16.963

CR. III-776

929 Caragea, Four Voda = 530

[Faint handwritten notes]

Dumului Profesor,
Cont. C. Giurescu,
Omajin respectuos.

DAN SIMONESCU

23. 4. 1936 Dan Simonescu

IOAN VODĂ CARAGEA
ȘI TRADUCERILE LUI DIN GOLDONI

Extras din *STUDII ITALIENE II*

BUCUREȘTI, 1935

J. F. 163/1963

II 147079(A)

BIBL. CENTR. UNIV.
„M. EMINESCU” IASI

B C U I A S I

27 JAN 1986
B.C.U. „M. EMINESCU”
IASI
Ado CR-5909

Central University Library Iasi

CUPRINSUL

	<u>Pagina</u>
Partea istorică	5—10
<p style="margin-left: 2em;">Starea de până acum a problemei și importanța ei 5—6.</p> <p style="margin-left: 2em;">Fuga lui Caragea din țară 6. Stabilirea lui la Pisa și mediul cultural creat de mitropolitul Ignatie 6—9. Shelley și Byron în casa lui Caragea 9. Caragea la Atena 9—10.</p>	
Partea literară	10—18
<p style="margin-left: 2em;">Opera lui Goldoni apreciată în Italia sec. 18—19 în mod deosebit 10. Traduceri grecești din Goldoni înainte de Caragea 11—12. Traducerile lui Caragea tipărite la Nauplia (1834) și la Atena (1838) 13—15. Cuvântul editorului Elefterudi 16—17. Scurtă privire asupra felului de a traduce 17—18.</p>	
Anexă	19—22
<p style="margin-left: 2em;">Textul grecesc (tradus și în românește) și italianesc: actul I, scenele II și IX 19—22.</p>	
Riassunto	22—23

B C U L A S I

Central University Library lasi

IOAN VODĂ CARAGEA ȘI TRADUCERILE LUI DIN GOLDONI

Rândurile de față vin să adauge ceva mai mult la cele știute până acum la noi, asupra preocupărilor domnului Țării-Românești, Ioan Caragea (Dec. 1812—Oct. 1818), în legătură cu literatura italiană, din care a tradus în grecește o parte din comediiile lui Carlo Goldoni¹.

¹ În această chestiune nu se cunoșteau până acum decât date foarte vagi. N. Iorga, *Revista Istorică*, IX (1923), p. 198, utilizând o scrisoare a lui Bitay, dă informația că Vodă Caragea «a tradus câteva comedii de ale lui Goldoni», după *France Littéraire*, VII (1837), recunoscând că «această știre interesantă... ar arunca o lumină nouă...». A. Bitay, publicând în *Erdélyi irodalmi szemle*, 1924, pp. 230—232 mai multe contribuții istorice și literare referitoare la Români, confirmă informația, dar după *Tudománytár*, 1840, p. 444. Articolul lui Bitay a fost rezumat apoi de I. Chinezu, *Dacoromania*, IV, partea 2 (1924—1926), pp. 1528—1529 (asupra acestui rezumat mi-a atras atenția d-l prof. A. Marcu). N. Iorga, *Istoria Învățământului Românesc*, București, 1928, p. 153. Al. Marcu, *Un student român la Pisa și Paris către 1830: Simion Marcovici*, în *Revista Istorică*, XV (1929), p. 30.

În citata bibliografie nu se precizează însă ce a tradus, când și sub ce titlu și nici dacă traducerea a văzut sau nu lumina tiparului. Și totuși traducerea, tipărită, a existat sau există încă în comerț într'una din librăriile din Atena, fiind înregistrată de *Ἑλληνική βιβλιογραφική καὶ βιβλιοφιλική Ἐπιθεώρησις*, II (1934), p. 108 (informația o datorez amabiliții d-lui prof. D. Russo, care mi-a împrumutat revista bibliografică). În Biblioteca Academiei Române se găsește (cota I, 127.670) două tomuri, dar au ca an de tipărire 1838, iar nu 1835, cum greșit cred că s'a înregistrat în revista bibliografică grecească. Sumară și în parte greșită este și informația lui C. J. Karadja, *Despre Caragea Vodă* (în *Revista Istorică*, X (1924), p. 182), care spune că traducerile au apărut în 2 volume, tipărite la Nauplia, în 1834. Vezi Valérie Daniel, *Une traduction inédite en grec moderne de Goldoni. La question du Prodigo*. Librairie Hachette, Paris, 1928, p. 240, nr. 15. Asupra acestui important studiu, pe cât știu necunoscut la noi, trimis de autoare în timp ce articolul fusese pus în pagini, voi reveni pe larg într-o dare de seamă.

Problema are o îndoită importanță, privind, pe de o parte, raporturile noastre culturale cu Italia, în care și-au găsit adăpost și prilej de lucru atâția cărturari greci și români, la începutul secolului al XIX-lea; iar de altă parte, cu Grecia, în care s'a stabilit până la moartea sa fostul domn al Țării-Românești, Ioan Caragea.

Dar, pentru ca opera de traducător să nu rămâe izolată în complexitatea activității lui, voi arăta la început aspectele culturale ale epocii, care l-au smuls din mijlocul grijilor politice, insuflându-i preocupări de ordin literar.

După izvoare contimporane cunoscute¹ se pot reconstitui împrejurările în care Vodă Caragea a fugit din București. Rapoartele consulilor străini la Constantinopole arată cum la 12 Octombrie 1818, după ceremonia Bairamului turcesc, Vodă pleacă într'o trăsură simplă de călătorie, din București. La Băneasa era așteptat de soție, de cei doi gineri, Gh. Arghiropol și Const. Vlahuți cu soțiile lor, de fiul său Constantin și de Alex. Mavrocordat, boier credincios al lui. Celălalt fiu, Gheorghe, era la Constantinopol. Garda domnului, compusă din vreo 3000 Albanezi, îi însoțește până la Brașov. De aici, cu pașapoarte procurate, se zice, de prințul Metternich², se îndreaptă la Viena. La Banca Națională din Viena trimesese, în ultimul timp, 20—30 milioane piaștri turcești (vreo 18.000.000 lei vechi), o parte din cele 93 milioane lei (vechi), câți câștigase în cei șase ani neimpliniți de domnie³. După ce trecu puțin și prin Elveția (6 luni a stat la Geneva)⁴, se fixă pentru mai multă vreme la Pisa, în Toscana.

¹ N. Iorga, *Acte și fragmente cu privire la istoria Românilor, adunate din depozitele de manuscrise ale Apusului*, București, 1896, vol. II, pp. 525—529 (raportul consulului von Schladen). Amănunte în plus, la V. A. Urechia, *Din domnia lui Ioan Caragea. Avenire la tron. Mișcări contra Grecilor. Finanțe*, extras din *Analele Academiei Române*, Mem. secl. ist., s. II, t. XXII (1900), pp. 79—81, adăugă informația lui Wilkinson. Vezi însă și rezervele lui C. J. Karadjă asupra informațiilor date de von Schladen și Wilkinson (în *Revista Istorică*, VIII (1922), p. 37, nota 1 și X (1924), p. 182.

² Raportul lui von Schladen (N. Iorga, *op. cit.*, p. 528).

³ N. Iorga, *op. cit.*, p. 526, nota 2.

⁴ Iacovaky Rizo Néroulos, *Cours de littérature grecque moderne donné à Genève...* publié par Jean Humbert. Seconde édition, Genève, Paris, MDCCCXXVIII, p. VII, nota. V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 80.

Italia, prin situația ei geografică în apropiere de Grecia, de care se leagă printr'un nesfârșit lanț de insule din Marea Ionică; prin puternicile ei colonii grecești, dintre care amintim ca mai puternică și mai bine organizată pe cea din Veneția; prin regimul ei politic mai liberal decât în alte țări, devenise țara de studiu și refugiu a multor străini, dintre cari mai numeroși erau Grecii.

Astfel, celebra cafenea Florian din Veneția, care a fost pe la începutul secolului al XIX-lea centrul de întâlnire a entusiștilor poeți greci, apostoli ai libertății (cum de ex. Ioan Vilaras, Ioan Krassas și Rhigas Pherraios), a fost întemeiată de grecul Florias din Kephallonia, al cărui nume s'a italianizat sub forma de Florian¹.

În unele centre ca Veneția, Padova, Pisa și Livorno, se refugiase chiar Grecii din Principatele Dunărene, izgoniți de noile evenimente politice. Deși lipsesc în bibliotecile noastre izvoarele directe din care să se constate activitatea culturală și politică a acestor refugiați politici, totuși se poate desprinde mediul politico-cultural din Italia, în care se refugiase și fostul domnitor al Valahiei, Ioan Caragea, din ceeace s'a publicat până acum, ca material descoperit în bibliotecile din Italia². La acestea voi adăoga câteva informațiuni din izvoare grecești, care-mi stau mai la îndemână.

Toscana «*răzătoare și ospitalieră, cu pădurile ei de portocali, cu grădini în care iarna abia ajunge*» — așa o descrie, cam exagerat, Iacovaky Rizo Néroulos, fost mare dregător în țările românești (*op. cit.*, p. XX) — era locul preferat unde Grecii refugiați din regiunile dunărene își găseau și liniștea necesară sufletelor lor lipsite de patrie, dar și mediul favorabil avântului poetic și național. Era, venit mai de mult la Pisa, inimosul fost mitropolit al Ungrovlahiei Ignatie (1810—1812), a cărui acțiune și rol de mentor al «nenorociților învățați

¹ Costas Kerofilas, *La communauté de Venise*, în *Le Messager d'Athènes*, no. 3840, 7 Août 1934.

² Studiile d-lui prof. Al. Marcu intitulate: *Românii priviți din Italia în sec. XIX-lea. Documente culturale răslețe*, în *Roma*, II (1922), nr. 3, pp. 1—4. *Romanticii italieni și Românii*, București 1925, extras din *Analele Academiei Române*, Mem. sect. lit., s. III, t. II, pp. 40—42, cu bibliografie în note. *Un student român la Pisa și Paris către 1830: Simion Marcovici*, în *Revista Istorică*, XV, (1929), pp. 17—50.

cari și-au pierdut patria», se poate constata din mărturisirile profesorului Sebastiano Ciampi (1769—1847), făcute într-o prefață-dedicație la cartea *Il sogno di Scipione*, tipărită la Pisa în 1816, cu banii lui Ignatie însuși¹.

Din sursă grecească știm că Ignatie dispunea la Pisa de fonduri bogate, primind bani din partea împăratului Alexandru al Rusiei², ceea ce îi permitea să se ocupe cu scrieri bisericești și corespondență diplomatică, pe care o avea cu diferite personalități. Preocuparea lui de căpetenie, cât a trăit în Italia (1812—1828), a fost însă acțiunea de redeșteptare națională a Greciei, încât cu drept cuvânt i se spune «tată spiritual atât al Grecilor din Europa, cât și al celor ce studiau în Italia»³. Indemnat de prietenii săi buni Kapodistria, Korai și Tzacaloff, s'a înscris membru în *Societatea iubitoare de frumos* (ή Φιλομούσων Ἑταιρεία) și în *Societatea prietenească* (ή Φιλικὼν Ἑταιρεία). Nedorind să-și mai vadă patria, fapt care i-a atras disprețul și ura multora dintre conaționali, și-a sfârșit viața la Pisa, unde a și fost înmormântat.

În același timp exista la Florența o revistă cu bogată informație politică asupra evenimentelor din Orient, *Antologia*, pe care o publica elvețianul G. P. Vieusseux pe la 1821. În paginile acestei reviste se găsesc publicate știri și date care dovedesc un viu interes pentru Români, cum de pildă despre Aromâni, despre Valachia și Transilvania, despre analogia dintre limba italiană și română⁴. Un colaborator special pentru problemele balcanice, Enrico Mayer, care, poate tocmai pentru natura articolelor lui, semna cu pseudonimul E. Ellenofilo, ocupându-se de limba neogreacă, dă informații și asupra limbii românești și numește pe Ignatie «director de studii al studenților

¹ Alex. Marcu, *Un student, etc.*, (loc. cit., p. 31).

² Μεγάλη ἑλληνικὴ ἐγκυκλοπαιδεία, XII, 839.

³ Μεγάλη ἑλληνικὴ ἐγκυκλοπαιδεία, XII, p. 839: «...πνευματικὸς πατὴρ τῶν εἰς τὴν ἐσπερίαν Εὐρώπῃν ἀποδημόντων Ἑλλήνων καὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ σπουδάζοντων». Asupra lui Ignatie, despre care la noi se știe atât de puțin, să se consulte: Μεγάλη ἑλληνικὴ ἐγκυκλοπαιδεία, XII, pp. 839—840. Ἐλευθεροδάκη Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικόν, VI, p. 653. Β. Στεφανίδου, Ὁ Οὐγγροβλαχίας Ἰγνάτιος ὁ Λέσβιος, in Ποιμὴν (Mitilene), nr. din 4 Aprilie și 6 Iunie 1934 (articol cunoscut mie numai din citata revistă bibliografică împrumutată dela d-l prof. D. Russo).

⁴ Alex. Marcu, *Romanticii italieni, etc.*, pp. 41—42.

greci și români cari pe la 1820 studiau la Universitățile din Toscana »¹.

Nu mai puțin rodnică a fost activitatea celui alt refugiat politic, a lui Vodă Caragea. Cu bogăția de care dispunea, el putea întreține la Pisa legături sociale cu cei mai de seamă oameni. Astfel aflăm că locuința lui ajunsese să fie centrul de adunare a tuturor oamenilor de știință; se amintește numele lui Shelley (1792—1822) și al lui Byron (1788—1824)². Nu avem posibilități directe de a ști cum se simțeau acești tineri și svăpăiați poeți englezi lângă ponderatul și mai vârstnicul decât ei principe. Putem însă cu certitudine deduce că, în afară de romantismul vremii, desele cenecluri din casa lui Caragea au contribuit și ele ca Shelley, în ultimii 5 ani ai vieții sale, petrecuți în Italia, să se ocupe cu poezia grecească, cu care se familiarizase în destul. Cât privește pe Byron, acesta a plecat dela Pisa direct în Grecia, unde ia parte activă la lupta pentru independența ei. Caragea însuși, chemat să lupte pentru liberarea Greciei, a refuzat, preferând o viață liniștită la Pisa, potrivită cu vârsta lui înaintată. Intors pela 1830 la Atena, făcu un palat în Piața Libertății (unde azi, adaogă un cronicar de ziar, se înalță casa lui Alexandru Cumuduros)³, pe care-l locuia împreună cu familia fiicei lui, căsătorită cu Vlahutzi. Infățișarea bătrânului prinț Caragea, cu barba mare și albă, purtând încă turban și hainele fastuoase din vechea vreme turcească, pe când era domnitor, da o impresie de profundă măreție. Așa cel puțin l-a impresionat pe Ludwig Ross, care l-a văzut în 1833⁴. În cursul lunii Mai 1833, când prințul Otto al Bavariei, care avea să devie în scurt timp rege al Greciei, a venit la Atena însoțit de fratele său Maximilian,

¹ *Ibidem*, p. 42.

² Μεγάλη έλληνική εγκυκλοπαίδεια, XIII, p. 810.

³ Théod. Vellianitis, *La première visite du roi Othon à Athènes*, în *Le Messager d'Athènes*, no. 3476, 7 Juin 1933. 'Ελευθερονόμη Έγκ. Αετιμόν, VII, p. 282, fixează greșit sosirea lui Caragea la Atena, în 1825.

⁴ Intr'un articol scris cu scopul de a respinge legenda milioanelor lui Caragea, Const. I. Karadja citează un fragment din cartea lui Ludwig Ross, *Erinnerungen und Mittheilungen aus Griechenland*, Berlin, p. 53, care, după ce face portretul impozantului principe, spune că mijloacele lui de existență erau restrânse și că în lume nu se arăta decât rareori, ducând o viață modestă. (V. *Le Messager d'Athènes*, no. 4038, Jeudi 28 Mars 1935, p. 1).

palatul lui Caragea a stat la dispoziția tinerilor oaspeți, găzduindu-i. Și aceasta, nu numai din cauza măreției luxului ce ascundea acest palat, dar și din cauza autorității și trecerii ce avea Caragea însuși la Atena. Această autoritate a crescut mai mult în ochii Atenienilor, când o nepoată a lui, Ralu, s'a căsătorit cu Kollinos Colocotroni, fiul marelui general din Peloponez, unul din liberatorii și făuritorii Greciei moderne. Această căsătorie reprezintă pentru Greci simbolul « primei uniri a familiei fanariote cu familia grecească »¹. Cereemonia căsătoriei s'a oficiat tot în casele lui Caragea, asistând însuși regele Otto, de data aceasta împreună cu soția lui, regina Amalia². Mult îmbătrânit (s'a născut pela 1760), Caragea moare la 1845, în Atena. Acesta era deci mediul găsit și format de Caragea la venirea lui în Pisa și apoi la Atena.

Cei 11 ani petrecuți în Italia au lăsat urme și asupra preocupărilor lui literare. Insușindu-și până la perfecție limba și literatura italiană, a dovedit că nu le-a uitat nici după părăsirea Italiei, deoarece dela el ne-au rămas opt comedii dintr'ale lui Carlo Goldoni, traduse în limba grecească curentă, o limbă mult simplificată și totuși elegantă, tipărite la Nauplia în 1834 (1 vol.) și la Atena în 1838 (2 volume).

Preferința lui Caragea pentru comedia lui Goldoni (1707—1793) n'a fost numai o întâmplare, nici o chestiune de gust strict personal. Încă din timpul șederii lui Caragea în Italia se afirmau tot mai mult preferințele publicului și ale scriitorilor pentru teme comice goldoniene. În interval de nouă ani (1796—1805), la Veneția au fost reprezentate 22 comedii, ale căror peripeții se polarizau în jurul aceluiași personaj comic: *Truffaldino*. Curentul de simpatie pentru tradiția goldoniană s'a continuat până în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, cu reprezentanți de seamă, ca Fr. A. Bon, V. Martini și alții³.

Din timpul când Goldoni era încă în viață, la 1791, se tipărește la Viena traducerea grecească a comediei *La vedova scaltra* (*Ἡ στοχαστικὴ καὶ ὁρᾷα χίτρα* = Înțeleapta și frumoasa

¹ Μεγάλη ἑλληνικὴ ἐγκυκλοπαιδεῖα, XIII, p. 810: « Τὸ συνοικεῖον.... ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ὅπερ συνήρωσε φαναριωτικὴν οἰκογένειαν μετὰ ἑλλαδικῆς ».

² *Ibidem*.

³ Guido Mazzoni, *L'Ottocento*, Milano, 1934, I, pp. 132—133 și II, pp. 968—977 (în colecția *Storia letteraria d'Italia*).

văduvă), cu grija și cheltuiala lui Polizois Lambanitziotis, care închină cartea cămărașului Ioan Dimitrie Mavrogheni¹. Lambanitziotis, stabilit în Viena, înființează aici prima tipografie grecească, aceea a lui Gheorghe Vendoti, în teacurile căreia, se zice, că au mai apărut și alte trei comedii de-ale lui Goldoni (necunoscute lui Const. Radu, în studiul citat), cu titlurile următoare: *Ἡ ἀρετὴ τῆς Παμέλας* = Virtutea Pameliei (*Pamela nubile*) — *Ὁ δεισιδαίμων ἀποκτητῆς τῶν ἀρχαιοτήτων* = Superstițiosul posesor de antichități (*La famiglia dell'antiquario*) — *Αἱ διχόνοι πενθερᾶς τε καὶ νύμφης* = Neînțelegerile dintre soacra și noră (*La suocera e la nuora*)².

Cam din aceeași vreme sunt menționate alte traduceri din comediiile lui Goldoni, făcute de Spiridon Vlandis³, care trăia la Veneția, de unde activa ca membru al societății filologice

¹ C. Radu, *Goldoni în România*, în *Roma*, VII (1927), nr. 3, pp. 12—13 și Valérie Daniel, *op. cit.*, p. 235, nr. 1.

La vedova scaltra a fost tradusă și în românește de C. Moroiu, *Vedua vicleană*, București, 1836; deci cu un titlu mai apropiat originalului decât titlul grecesc al lui Lambanitziotis. Un exemplar din traducerea lui C. Moroiu, îmi comunică d-l prof. Mario Ruffini, se găsește în Biblioteca Națională din Torino. Trebuie să fie exemplar din biblioteca filoromânului G. V. Ruscălla (1799—1885), care a trăit la Torino. Că Ruscălla aduna cu pasiune cărți românești, se poate vedea din corespondența tinerilor români cari studiau în Italia (cfr. Alex. Marcu, *Simion Bărnuțiu, Al. Papiu Ilarian și Iosif Hodoș la studii în Italia. Cu documente inedite*, București, 1935, p. 26 (*Analele Academiei Române*, Mem. secț. lit., s. III, t. VII, mem. 6). Vezi și Alex. Marcu, *Romanticii italieni* (v. indicele) și Aless. Marcu, *Un fedele amico dei Rumeni: Giovenale Vegezzi Ruscălla* (extras din *Il Giornale di Politica e di Letteratura*, anno II, quad. VIII, agosto 1926).

² *Ἐλευθ. Ἐγκ. Αεξ.*, VIII, 478 și Valérie Daniel, *op. cit.*, p. 235—236, nr. 2 și 3.

³ În timp ce C. Iken, *Leukothea eine Sammlung von Briefen eines geborenen Griechen über Staatswesen, Literatur und Dichtkunst des neuen Griechenlands*, Leipzig, 1825, vol. II, p. 125 și Const. Sathas, *Νεοελληνικὴ φιλολογία*, Atena, 1868, p. 690, precizează titlul unei singure comedii, *Τὸ καφενεῖον* = Cafeneaoa (*La bottega del caffè*), Vutieridis, *Σύντομη ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας* (1000—1930), Atena, 1934, p. 260, afirmă că a tradus mai multe comedii, dar nu precizează titluri. Sp. Vlandis (1765—1830) a fost un lexicograf grec erudit, care a trăit la Veneția. Opera lui (mai multe dicționare, italo-grecești și greco-ital., precum și numeroase traduceri din Boccaccio, Goldoni, etc.) a contribuit la strângerea raporturilor culturale și literare dintre Grecia și Italia la sfârșitul sec. XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea.

greco-dacice din jurul revistei *Ἑρμῆς ὁ Λόγιος* (aceasta a apărut la Viena dela 1811—1821), înființată la noi din inițiativa mitropolitului Ignatie și sub președinția banului Grigorie Brâncoveanu¹.

Se mai cunoaște din epoca aceasta (1817) o traducere, într-o grecească foarte elegantă, a comediei *Pamela nubile*, datorită lui Francesco Vare (*Βαρέ*)².

Dar, pe lângă traducerile amintite mai sus, avem prilejul să prezentăm, tipărită la 1818, alta, pe care a binevoit a mi-o pune la dispoziție dl. prof. univ. D. Russo din București, din bogata bibliotecă a d-sale:

Ἡ πατρικὴ ἀγάπη, ἥ ἡ εὐγνώμων δοῦλη. Καὶ ἡ Πανοῦργος χήρα. Κωμωδία τοῦ Κυρίου Καρόλου Γωλδόνη, ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ μεταφρασθεῖσαι παρὰ Μητιοῦς Σακελλαρίου. Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας, κατὰ τὸ τυπογραφεῖον Ἰωάννου τοῦ Στεῖρερ 1818. (Iubirea părintească sau roaba recunoscătoare și Văduva vicleană. Comedii ale domnului Carlo Goldoni, traduse din italianește de Mitio Sachelariu. În Viena Austriei, în tipografia lui Ioan Schnirer 1818). Volumul, în 8°, are id' + 220 pag. și prezintă o deosebită importanță nu numai prin adăogirea unei noi traduceri din Goldoni (*L'amore paterno o sia la serva riconoscente*) la alta deja tradusă (*La vedova scaltra*), dar și prin faptul că acel care traduce este o femeie. Tendința de stimulare a preocupărilor literare la femei se vede și din împrejurarea că traducătoarea adresează cuvinte lămuritoare asupra comedii numai *binevoitoarelor cititoare* (Πρὸς τὰς εὐγενεῖς ἀναγινωσκοῦσας), arătându-le efectele morale ale comediiilor asupra vieții femeilor. Meritele traducătoarei și importanța raporturilor literare greco-italiene se arată în paginile liminare, de către cunoscutul scriitor Harisie Megdanis din Cozane (informațiuni despre acesta vezi în N. Camariano, *Primele încercări literare ale lui C. Negruzzi și prototipurile lor grecești*, București, 1935, p. 7) și de către Capetanachi. Introducerile lui Megdanis și ale traducătoarei sunt însă semnate dintre 12 Dec. 1810—5 Noemv. 1812, ceea ce înseamnă

¹ C. Erbiceanu, *Bărbații culți Greci și Români*, în *Analele Academiei Române*, Mem. secț. ist., s. II, t. XXVII (București, 1905), p. 173. D. Russo, *Elenismul în România*, București, 1912, p. 68.

² C. Iken, *Leukothea*, II, p. 158.

că aceste traduceri fusese pregătite cu 8 ani înainte de a se tipări¹.

După aceștia, ca traducător al lui Goldoni urmează Vodă Caragea, a cărui traducere s'a tipărit întâi la Nauplia în 1834, într'un volum, cuprinzând următoarele două comedii: *ὁ Ἀλητῆς φίλος* (*Il vero amico*) și *ἡ Παμέλα ἐπίγαμος* (*Pamela nubile*)². Apoi la Atena, 1838, tipărește alte două volume, fiecare volum având următorul titlu: *Ἐκλεκτότεραι Κομωδίαι τοῦ Καρόλου Γολδόνου μεταφρασθεῖσαι παρὰ τοῦ πρώην ἡγεμόνος Βλαχίας Ἰ. Καρατζᾶ καὶ ἐκδοθεῖσαι παρὰ Γ. Εὔ. Ἐλευθεροῦδου. Τόμος πρῶτος [δεύτερος]. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τῆς τυπογραφίας Κ. Πάλλη. 1838* = Cele mai alese comedii ale lui Carlo Goldoni traduse de fostul domn al Țării-Românești I. Caragea și publicate de G. Ev. Elefterudi. Volumul întâi [al doilea]. Atena, în tipografia lui C. Rallis, 1838.

Biblioteca Națională din Atena are 2 exemplare din ediția dela Nauplia (nr. 4678 și 4678-a N. Φ.). În titlul acestei ediții, după cum a binevoit a-mi comunica din Atena dl. prof. G. Cioran, spre deosebire de ediția dela Atena, sunt omise cuvintele: *Καὶ ἐκδοθεῖσαι παρὰ Γ. Εὔ. Ἐλευθεροῦδου*. Numele mic al tipografului, în ediția dela Nauplia, este scris întreg, *Κωνσταντῖνον*, câtă vreme în ed. dela Atena numai cu inițiala K. În Decembrie 1834 mutându-se capitala Greciei dela Nauplia la Atena, s'au mutat odată cu instituțiunile și unele tipografii, printre care și a lui Rallis, care, abia în 1838 poate relua tipărirea altor șase traduceri ale lui Vodă Caragea.

Formatul ediției din 1838 este în 8°; vol. I are δ' + ι' + 206 pag., vol. II, 256 pagini. Numai volumul al doilea dintr'ale Academiei Române păstrează și copertele exterioare. Titlul pe coperta din față este încadrat în chenar triplu de linii și flori și în interior un grup de instrumente muzicale (vezi facsimilul). Pe coperta dela sfârșit o ghirlandă de flori, sub care serie următoarele lămuriri: *Ἐκαστος τόμος τιμᾶται Δραχ. 2 διὰ τοὺς συνδρομητὰς, καὶ 2½ διὰ τοὺς μὴ συνδρομητὰς. — Εὑρίσκεται ἐν*

¹ Valérie Daniel, *op. cit.*, p. 239, nr. 14. Mai multe amănunte despre traducările grecești din Goldoni, v. în acest studiu, pp. 235—241.

² Valérie Daniel, *op. cit.*, p. 240, nr. 15; volumele tipărite la Atena (1838), sunt înregistrate sumar de d-na V. Daniel, la p. 240, nr. 16.

Ἀθήναις παρὰ τῷ Βιβλιοπωλεῖ τοῦ Κ. Ρίτζ. (Fiecare volum costă 2 drahme pentru abonați și 2½ pentru neabonați. Se găsește la Atena, în librăria lui C. Ritz.).

În vol. I, p. α': titlul; p. γ' — δ': Πρὸς τοὺς ἀναγνώστας (Către cititori), un fel de prefață semnată de G. Ev. Elefterudi, în Atena, 1 Iunie 1838 și Παροράματα (Errata). Pag. α' — ζ': Βίος τοῦ Κ. Γολδόνου (Viața lui C. Goldoni). Apoi începe

textul comediilor, câte 3 în fiecare volum. Prefața, transcrisă și tradusă mai jos, cuprinde păreri generale despre importanța comediilor de moravuri, dar pline de demnitate, de seriozitate solemnă, potrivită ca pentru un fost domnitor; nu vom găsi în lămuririle lui Elefterudi nimic din frazeologia retorică și adulatorie a prefețelor obișnuite din această epocă.

Capitolul despre viața lui Goldoni, scris într-o limbă concisă și elegantă, ca, de altfel, întreaga traducere, termină cu aprecierea că cea mai desăvârșită ediție a operelor lui este aceea apărută în 26 volume,

la Lucca (oraș din Toscana, în apropiere de Pisa), la 1809, ceea ce ne face să credem că traducătorul s'a folosit chiar de această ediție. Utilizând informațiuni comunicate cu atâta bunăvoință de d-na prof. E. Padrini din Lucca, pot completa știrile foarte sumare din ediția grecească privitoare la această ediție recomandată de Caragea Voevod. Ediția este foarte rară (am informația că în bibliotecile din Roma și Torino nu se găsește) și are următorul titlu: *Collezione completa delle Commedie del Signor Carlo Goldoni Avvocato veneziano. Lucca dalla tipografia di Francesco Bertini 1809*. Colecția este închinată «Al Signor Senatore Giacomo Sardini». Volumul I are o prefață (p. III — XL) nesemnată, care tratează despre evoluția teatrului italian, dela origini și până la Goldoni. Comparând

ediția grecească a lui Caragea cu cea dela Lucca, constatăm că biografia lui Goldoni din ediția grecească este independentă și alcătuită probabil de Caragea însuși, din diferite surse.

Comediile traduse și publicate în 1838¹ au aceste titluri:

*Ο δόσολος ἀγαθόποιος = Binefăcătorul greoiu² (*Il burbero benefico*).

Οἱ ἐρωτευμένοι = Indrăgostiții (*Gl'innamorati*).

*Η προσποιημένη τὴν ἀσθενίαν = Cea care se prefacă bolnavă (*La finta ammalata*).

*Η Σκοτσέζα = Scozzese (*La Scozzese*).

*Η φρόνιμη σύζυγος = Soția cuminte (*La moglie saggia*).

*Η Ξενοδόχος = Hangița (*La locandiera*).

Traducerea lui Vodă Caragea este cea dintâi ediție grecească mai completă din opera lui Goldoni; îngrijită de traducătorul însuși, este executată în condițiuni tehnice admirabile, dovedind un deosebit simț estetic. Titlul comediei uneori este reprodus singur pe o pagină; alteori pe aceeași pagină se arată numele persoanelor din comedie. Numele persoanelor care intră în scenă și explicațiile în afară de text sunt reproduse în litere cursive, mai mari decât cele folosite în text. Se pare că s'au tipărit puține exemplare, pentru că volumele azi sunt foarte rare.

Reproduc aici, pentru prima dată, prefața așa cum este în original, însoțind-o de traducere.

¹ Pentru identificarea comediilor am folosit *Commedie scelte di Carlo Goldoni*, Milano, Sonzogno, 1911, 5 volume și *Collezione completa delle commedie del signor Carlo Goldoni, avvocato veneziano*, Livorno, 1788—1793, 31 volume. În Biblioteca Academiei Române lipsesc din ultima colecție vol. 2, 3, 9, 15, 17, 22 și 29.

² Pentru titlurile cu care comediile lui Goldoni s'au tradus și tipărit în limba românească v. G. Cardaș, *Carlo Goldoni în România*, în *Mișcarea literară*, nr. 6—7, 20—27 Dec. 1924, p. II. C. Radu, *Goldoni în România*, în *Roma*, VII (1927), nr. 3, pp. 10—17; nr. 4, pp. 13—31; VIII (1928), nr. 3, pp. 33—36; nr. 4, pp. 15—19; X (1930), nr. 1, pp. 23—30; nr. 3, pp. 22—32; XI (1931), nr. 4, pp. 30—38; XII (1932), nr. 1, pp. 31—34. Ambele studii nu amintesc despre traducerea lui Vodă Caragea.

Πρὸς τοὺς ἀναγνώστας.

Καθ' ἣν στιγμήν ἡ Ἑλλάς ἀναγεννηθεῖσα κατέχει καὶ αὐτὴ θέσιν μετὰ τῶν ἀνεξαρτήτων ἐθνῶν, καθ' ἣν στιγμήν ἡ Ἑλλάς ἀποτεινάζεται τὸν ζυγὸν τῆς τυραννίας καὶ διάγρουσα ἡσύχως καὶ ἀπαράχως, ἀπολαμβάνει τοὺς καρποὺς τῆς ἐλευθερίας, οἱ Ἕλληνες χρεωστοὺν νὰ συντελέσωσι, τὸ κατὰ δύναμιν, εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν ἡθῶν καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς.

Ἀναγνωρίζοντες τὴν ἀλήθειαν ταύτην, καὶ κινούμενοι ἀπὸ αἰσθημα ὅλως διόλου ἐλεύθερον πάσης προλήψεως, ἐπέσθηνμεν ὅτι δυνάμεθα νὰ ἐκπληρώσωμεν κατὰ τι καὶ ἡμεῖς τὸ χρέος τοῦτο διὰ τῆς δημοσιεύσεως τῶν Ἐκλεκτοτέρων Κωμωδιῶν τοῦ Καρόλου Γολδόνου, μεταφρασθεῖσιν εἰς τὴν καθομιλουμένην Ἑλληνικὴν, παρὰ τοῦ ἀξιοσεβάστου πρῶτον Ἡγεμόνος Βλαχίας, Ἰωάννου Καρατζᾶ.

Πολλὰ ἐγράψαν ἡδὴ ὑπὲρ, καὶ κατὰ τῆς Κωμωδίας· πλὴν ἡ ὠφέλεια αὐτῆς ἀνεγνωρίσθη ὡς ἀναντιρρόητος ἀπὸ τὸ πλείστον μέρος τῶν ἀξιολογωτέρων κριτικῶν, καὶ δὲν μένει πλέον κῆμμία ἀμφιβολία ὅτι αἱ ἡθικαὶ Κωμωδαὶ συντέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν πρόοδον καὶ τὴν ἡθικὴν ἀνάπτυξιν τῆς κοινωνίας καὶ τῆς φιλοκαλίας τῶν πολιτισμένων ἐθνῶν.

Εὐέλπιδες λοιπὸν ὅτι τὸ κοινὸν δὲν θέλει ἀποδοκιμάσει τὸν σκοπὸν μας, ἐκδίδομεν εἰς φῶς τὴν εἰρημένην μετάφρασιν, ἥτις ἐπέτυχε κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον ὁ μεταφραστὴς μετεχειρίσθη ὕφος ἀνάλογον μὲ τὴν σαφήνειαν καὶ τὸ κομψὸν τοῦ Κωμικοῦ χαρακτήρος.

Τὸ κοινὸν δὲν ἀμφιβάλλομεν, θέλει ὡς ἐκ τούτου, τὴν ἀναγνώσει μὲ περισσotέραν εὐχαρίστησιν καὶ θέλει φανῇ συγκαταβατικὸν πρὸς ἡμᾶς, χάριν τοῦ σκοποῦ τὸν ὁποῖον προεθέμεθα δημοσιεύοντες αὐτήν.

Ἀθῆναι, τῇ 1 Ἰουνίου 1838.

Γ'. Ἐν. Ἐλευθεροῦδης.

Către cititori.

În clipa în care Grecia renăscută ocupă și ea un loc printre popoarele independente, în clipa în care Grecia, scuturând jugul tiraniei și petrecându-și vremea în mod liniștit și neturburat, se folosește de fructele libertății, Grecii sunt dator să contribuie, după puterea < fiecăruia, > la îmbunătățirea moravurilor și a civilizației ei.

Recunoscând acest adevăr și pornind dintr'un sentiment cu desăvârșire liber de orice prejudecată, ne-am încredințat că putem să îndeplinim și noi cu ceva această datorie, prin publicarea celor mai alese comedii ale lui Carlo Goldoni, traduse în limba greacă curentă de către respectatul *fost Domn al Valahiei*, Ioan Caragea.

Multe s'au scris deja în favoarea și împotriva comediei; cu toate acestea, folosul ei a fost recunoscut, incontestabil, de cea mai mare parte a celor mai valoroși critici și nu mai rămâne nicio îndoială că comediiile de moravuri au contribuit foarte mult la progresul și desvoltarea morală a societății și a bunului gust al popoarelor civilizate.

Plini de speranță, așa dar, că publicul nu va desăpoba scopul nostru, dăm la lumină traducerea numită mai sus, care a reușit cu

atât mai mult, cu cât traducătorul a folosit un stil corespunzător cu claritatea și grația caracterului comic.

Din această cauză publicul, nu ne îndoiim, va citi-o cu mai multă plăcere și se va arăta binevoitor față de noi, datorită scopului ce ne-am propus, publicând-o.

Atena, 1 Iunie 1838.

G. E. Elefterădi

Deși nu intră în prevederile mele să mă ocup de data aceasta de modul cum a tradus în grecește Ioan Vodă Caragea pe Goldoni, totuși reproduc în anexă două scene din actul I; anume, un dialog și un monolog din prima comedie a volumului I, *Ὁ δόσολος ἀγαθόποιος*, = Binefăcătorul greoiu (*Il burbero benefico*).

Aceste fragmente pot servi ca specimene pentru studiul limbii traducerilor lui Vodă Caragea, care e un amestec de forme culte cu forme populare. Apoi, ele sunt suficiente pentru a se face o idee generală de modul cum a tradus, reproducând de cele mai multe ori fraza italiană, chiar când topica nu era firească limbii grecești, ca în ex.: *Πόσον δυστυχής εἶμαι!* în loc de *Πόσον εἶμαι δυστυχής!*). Alteori însă adaogă cuvinte care nu sunt în originalul italian (*Ἰδετε*, r. 7; deosebirile le-am transcris spațiate). Inversează ordinea propozițiilor din replică (r. 7 și 8). Modifică, mai mult sau mai puțin, sensul originalului (r. 50—52). Mai voluntar se arată traducătorul când omite pasagii întregi din originalul italian, cum de pildă omisiunea sfârșitului scenei IX (r. 54—77, textul italian).

Nu-mi pot inchipui ca traducările, făcute în timpul șederii lui la Pisa, adică înainte de 1830, să fi așteptat până la 1834 ca să vadă lumina tiparului! Tipărite la Nauplia și Atena între 1834—1838, ele n'au putut fi redactate, cred, decât 3—4 ani înainte de tipărire, imediat după întoarcerea lui în Grecia. În Italia însă și-a lărgit orizontul sufletului său prin preocupări de ordin literar; acolo s'a desăvârșit în cunoașterea limbii italiene și a prins gustul de a lucra în ogorul literaturii; din Italia a luat apoi dispozițiile sufletești de a aprecia și asimila comedia goldoniană. Șederea în Italia și informațiile date mai sus din ultimii ani ai vieții lui, completează în largă măsură înțelegerea personalității lui Caragea. Părerea lui Xenopol, care vedea în el numai pe agonisitorul unor comori *stoarse din sudorile Muntenilor*, trebuie completată și cu

aceste considerații, trase direct din activitatea lui pe teren cultural și literar.

Este adevărat însă că această activitate, de după 1818, nu se răsfrânge direct asupra manifestărilor culturale românești, ci se integrează mai mult în evoluția literaturii neogrecești. Totuși trebuie să fim dreپți și să așezăm și pe Caragea Vodă alături de alți voievozi români cari au fost în același timp și scriitori.

B C U I A S I
Central University Library Iasi

A N E X Ă

Ὁ δύσκολος ἀγαθόπιος.

Il burbero benefico.

Πρᾶξις Α'.

Atto I

Σκηνή Β'

Scena II

Ἡ Ἀγγελικὴ καὶ ἡ Μα-
5 τρούτσια.

Martuccia e Angelica

Ἀγ. Πόσον δυστυχὴς εἶμαι!
Ματ. Ἰδετε; δὲν σᾶς τὸ
εἶπα; ὁ θεὸς σας εἶναι.

Ang. Sventurata ch'io sono!
Mar. Questo è certamente
vostro zio. Non ve l'aveva io
detto?

Ἀγ. Ἐγὼ ἀναχωρῶ.

Ang. Vado.

10 Ματ. Ὅχι, μάλιστα σταθῆτε,
καὶ ἀνοίξετέ τον τὴν καρδιάν σας.

Mar. No, anzi restate; ed
apritegli il vostro cuore.

Ἀγ. Τὸν φοβοῦμαι σὰν τὴν
φωτιά.

Ang. Io lo temo come il
fuoco.

Ματ. Καρδιὰ χρειάζεται

Mar. Via, via coraggio. Egli

Traducerea textului grecesc: Binefăcătorul greoiu.

Actul I, Scena II. Angelica și Marta.

Ang. Cât sunt de nenorocită!

Mar. Ați văzut? Nu v'am spus-o eu? Unchiul vostru este.

Ang. Eu plec.

Mar. Nu, mai bine rămâneți și deschideți-i inima voastră.

Ang. Mi-e frică de el, ca de foc.

Mar. Trebuie inimă (curaj), doamna mea. El câteodată ia foc,
însă niciodată nu are inimă rea.

15 *Κυρία μου· ἐκεῖνος καμμιὰν
φορὰν πέρνει φωτιά, πλὴν δὲν
ἔχει κακὴν καρδίαν.*

*Ἀγ. Σὺ εἶσαι ἡ κυβερνή-
τρια του, εἰς ἐσένα ἔχει ὑπό-
20 ληψιν, ὁμίλῃσέ τον δι' ἐμὲ σὲ
παρακαλῶ.*

*Ματ. Ὅχι, εἶναι ἀναγκαῖον
νὰ τὸν ὁμιλήσετε ἡ ἰδίᾳ, τὸ πολὺ
ὅπου ἡμπορῶ νὰ κάμω ἐγὼ εἰ-
25 ναι νὰ τὸν προλάβω, καὶ νὰ τὸν
προδιαθέσω νὰ σᾶς ἀκούσῃ.*

*Ἀγ. Ναὶ. ναὶ, εἰπέ τον σὺ
κάτι. καὶ ἔπειτα τὸν ὁμιλῶ ἐγὼ·
(θέλει νὰ ἀναχωρήσῃ).*

30 *Ματ. Σταθῆτε λοιπὸν ἐδῶ.*

*Ἀγ. Ὅχι, ὅχι, ὅταν εἶναι
καιρὸς, κράξε με, δὲν θὰ εἶμαι
μακριὰ· (φεύγει).*

talvolta è un po' caldo, ma non è poi di cattivo cuore.

Ang. Voi siete la sua donna di governo; avete del credito presso lui; parlategli in mio favore.

Mar. No; è necessario che gli parliate voi stessa. Al più, io potrei prevenirlo e disporlo ad udirvi.

Ang. Sì, sì, ditegli qualche cosa: io gli parlerò dipoi (*vuole andarsene*).

Mar. Restate!

Ang. No, no, quando è tempo chiamatemi; io non sarò molto lontana (*parte*).

Σκηνή Θ'.

Scena IX

35 *Ὁ Γερόντιος, μόνος.*

Geronte (solo)

*Γε. Αὐτὴ εἶναι καλὴ νέα·
ὅ, τι καλὸν κάμω εἰς αὐτήν, τὸ
κάμνω μ' εὐχαρίστησίν μου, καὶ
ἂν ἤθελεν ἔχει κάμμιαν κλίσιν,
40 ἢ θέλα βιάσει τὸν ἑαυτὸν μου νὰ
τὴν εὐχαριστήσω· πλὴν δὲν ἔχει
κάμμιαν· ἐγὼ θέλω φροντίσει
περὶ τούτου· τί διὰβολὸ κάμνει*

Questa è una buona ragazza; io le fo del bene molto volentieri. Se avesse anche avuta qualche inclinazione, mi sarei sforzato di compiacerla, ma non ne ha alcuna: vedrò io . . . cercherò . . . Ma, che diavolo fa questo

Ang. Tu ești guvernanta lui, în tine are încredere, te rog, vorbește-i de mine.

Mar. Nu, este nevoe să-i vorbiți personal; tot ceea ce pot face eu, este să-l previn și să-l dispun să vă asculte.

Ang. Da, da, vorbește-i tu ceva și pe urmă îi vorbesc eu (*vrea să plece*).

Mar. Rămâneți deci aici.

Ang. Nu, nu, când este timp, chiamă-mă; nu voi fi departe (*pleacă*).

αὐτὸς ὁ Δορβάλ, καὶ δὲν ἔρχε-
 45 ται; δὲν ἡμπορῶ νὰ ἴσω-
 χάσω ἄν δὲν παρατηρήσω
 τὴν θέσιν αὐτοῦ τοῦ κα-
 ταραμένου παιγνιδίου.
 50 πῶς τὸ ἔχασα, ἐν ᾧ βεβαίως ἔ-
 πρεπε νὰ τὸ κερδήσω; βέβαια
 ἔπρεπε νὰ μὴν εἶχα τὸν
 ροῦν μου εἰς τὸ κερᾶν.
 ἂς ἰδῶ ὅλην. (Παρατηρεῖ
 τὸ παιγνίδι καὶ φωνά-
 55 ζει.) Πιζάρδε!

(Caragea omite)

Dorval che non vien mai? io muojo di voglia di tentare un'altra volta questa male-detta combinazione che mi fece perdere la partita. Certamente io doveva guadagnare.

Avrebbe bisognato che avessi perduta la testa. Vediamo un poco...

Ecco la disposizione de' miei scacchi; ecco quella di Dorval. Io avanzo il re alla casa della sua torre.

Dorval pone il suo matto alla seconda casa del suo re. Io... Scacco; sì, e prendo la pedina. Dorval... egli ha preso il mio matto, Dorval? Sì, egli ha preso il mio matto, ed io... doppio scacco col cavaliere. Per bacco! Dorval ha perduta la sua dama. Egli giuoca il suo re, io prendo la sua dama. Questo sciagurato col suo re ha preso il mio cavaliere. Ma tanto peggio per lui; eccolo nelle mie reti; eccolo vinto con il suo re. Ecco la mia dama; sì, eccola; scacco matto; questa è chiara; scacco

Scena IX. Gherontie, singur.

Ghe. Ea este o fată bună! o, binele ce îi fac eu ei, îl fac de plăcere mea (de buna mea voce). Și dacă ar fi avut vreo înclinare, m'as fi grăbit chiar pe aceasta să i-o îndeplinesc, dar nu are niciuna. Voiu avea eu grije și de asta. Ce dracu face acest Dorval și de ce nu vine? Eu nu pot să mă liniștesc, dacă nu observ partida acestui blestemat joc. Cum l-am pierdut? [și] negreșit trebuia să-l câștig! de sigur, trebuia să nu-mi fi pierdut min-tea din cap. Să văd puțin. (Observă jocul și chiamă). Picarde!

matto, questa è guadagnata...
Ah! se Dorval venisse, ghiela
farei vedere (*chiama*). Pic-
cardo.

Notă. Din italieneşte traducerea românească a acestei comedii au făcut-o d-rele Al. şi Luc. I. Romanescu, *Posacul bun de inimă. Comedie în 3 acte de Carlo Goldoni*, Sibiu, 1887 (Biblioteca populară a «Tribunei», nr. 41).

RIASSUNTO. — Le informazioni che si avevano sopra le traduzioni goldoniane di Giov. Caragea (1760—1845, Principe di Valacchia dal 1812—1818), erano troppo generiche, perchè assunte da varie fonti, non dall'opera stessa. La Biblioteca dell'Accademia Rumena di Bucarest possiede invece i due volumi che contengono le traduzioni greche delle commedie goldoniane fatte dal Caragea e stampate ad Atene nel 1838. Un primo volume di commedie tradotte dal Goldoni è stato pubblicato da Vodă Caragea a Nauplia nel 1834. Così, siamo i primi a segnalarne l'indicazione bibliografica completa.

Il C. era stato in Italia, a Pisa, fra il 1819—1830, periodo in cui non pochi profughi greci (anche dei Principati Danubiani), vi trovarono un ambiente favorevole alle loro mire politiche. Ecco perchè un Ignatie, già metropolita di Valacchia, o il nostro Giov. Caragea, venivano considerati in Toscana come veri maestri spirituali della giovane generazione di studenti greci (e rumeni), che seguivano i corsi delle Università di quella Provincia, nei primi decenni del secolo scorso.

La corrente di simpatia che erasi creata e mantenuta in Italia per la commedia goldoniana in tale epoca, provocò parecchie traduzioni in greco. Così, la prima commedia tradotta fu *La vedova scaltra*, stampata a Vienna nel 1791; il traduttore era quel Polizois Lambanitziotis, che, da quanto pare, pubblicò anche altre tre versioni delle commedie *Pamela nubile*, *La famiglia dell'antiquario* e *La suocera e la nuora*. Mentre un Spiridone Vlandis e un Francesco Vare traducevano: il primo *La bottega del caffè* (cca 1820), il secondo *Pamela nubile* (1817).

Nella biblioteca del prof. D. Russo di Bucarest si trovano anche, tradotte da Mitio Sakelariu, le commedie *L'amore paterno o sia La serva riconoscente* e *La vedova scaltra*, stampate a Vienna nel 1818.

La traduzione del Principe Caragea è invece la prima edizione greca più completa del teatro goldoniano, comprendendo, nei tre voll., la versione delle seguenti otto commedie: *Il vero amico* e *Pamela nubile*, nell'ed. 1834; *Il burbero benefico*, *Gl'innamorati*, *La finta ammalata*, nel primo volume dell'ed. 1838; *La Scozzese*, *La moglie saggia* e *La locandiera*, nel secondo (1838).

All'inizio del primo volume, l'editore G. Elefterudi offre una forbita prefazione, in cui non mancano accenni alla necessità di «purificare i

costumi », quale naturale conseguenza dell'emancipazione dal « giogo dalla tirannide ». Indi, vi si legge una *Biografia del Goldoni*, non firmata, ma compilata, secondo tutte le probabilità, dal Caragea stesso, da varie fonti. Segue il testo delle commedie tradotte.

L'edizione italiana della quale si è giovato il traduttore, è, certamente, quella pubblicata a Lucca nel 1809, giacchè si vede raccomandata come la migliore, dallo stesso traduttore.

In generale il Caragea ha dato una traduzione letterale. Qualche volta però cambia il senso, aggiunge del suo, o anche lascia fuori interi frammenti (vedi le Aggiunte a questo saggio).

Così, le possibilità di meglio apprezzare al suo giusto valore la personalità del Principe Giov. Caragea, saranno d'ora in poi integrate con quelle che si riferiscono alla sua attività letteraria.

Central University Library Iasi

B C U IASI

Central University Library Iasi

100

DE ACELAȘ:

*Vieața literară și culturală a mănăstirii Câmpulung (Muscel)
în trecut, Câmpulung 1926.*

Încercări istorico-literare, Câmpulung 1926.

Sibilele în literatura românească, București 1928.

*Din istoria presei românești: Republica română, Paris 1851 —
Bruxelles 1853, București 1931.*

Diaconul Coresi, București 1933.

Errare humanum... perseverare diabolicum! București 1933.

*Din activitatea tipografică a Bucureștilor (1678—1830), Bucu-
rești 1935.*

Articole, recenzii și notițe bibliografice în diferite reviste.

B C U I A S I

M. O., IMPRIMERIA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI
1936

Central University Library Iasi

5/3710

C. 40.745